

संपादकीय

बवा काळ

॥ न मे भक्त प्रणश्यति ॥

हास्यात दडलेले जीवनाचे रहस्य

व्यक्ती असो किंवा समाज असो. या दोघांचे जीवन सुखावह केव्हा होते तर जेव्हा ते प्रवाही असते. ज्याप्रमाणे नदी ही प्रवाही असते. तेव्हा तिचे पाणी अधिक नितळ आणि निर्मळ राहाते. म्हणजे अगदी त्या प्रवाही पाण्यातसुद्धा आपण आपला चेहरा काही काळ स्पष्टपणे पाहू शकतो. मनुष्याचे जीवनही प्रवाही राहायचे असेल तर त्याने जीवनासाठी उपयुक्त असलेल्या आणि योग्य वस्तूंचा आस्वाद घेतला पाहिजे. खरे सांगायचे तर नियतीनेच ही व्यवस्था केलेली असते. आपण नेहमी असे म्हणत असतो की मनुष्याचे मन सुदृढ राहाण्याकरीता नियतीनेच नवसांची निर्मिती करून ठेवलेली आहे. त्यातल्या योग्य त्या रसांचा आस्वाद घेऊन जीवन आनंदमय किंवा सुखावह करता येऊ शकते. हास्य, करूण, शृंगार, भयानक, बिभत्स, रौद्र, शांत, वीर आणि अद्भूत अशा या नवसांमध्ये त्यांचा समावेश होतो. यामध्ये हास्यरसालाही मोठे प्राधान्य दिले गेले आहे. आजच्या वेगवान आणि ताणतणावाच्या युगात तर या हास्यरसाची खूपच आवश्यकता भासते. किंबहुना जगभर हास्य प्रकाराचा तितकाच मोठा प्रचारही होताना दिसतो. दरवर्षी मे महिन्याचा पहिला रविवार हा जागतिक हास्यदिन म्हणून साजरा होऊ लागला. म्हणूनच आजचा जागतिक हास्यदिन या दृष्टीकोनातून लक्षात घेतला पाहिजे. विशेष म्हणजे या जागतिक हास्यदिनाचे प्रवर्तक एक भारतीय डॉक्टर आहेत त्यांचे नाव मदन कटारिया. १९९८ पासून या जागतिक हास्यदिनाची घोषणा केली गेली. तो सुरु करण्यामागचा प्रमुख उद्देश लोकांनी काही काळ आपले दुःख, वेदना, ताणतणाव विसरावेत किंबहुना जीवनाकडे अधिक तटस्थपणे पाहता यावे असाच असला पाहिजे. त्यांनी तर हास्ययोग असा शब्द वापरून हास्याच्या माध्यमातून संपूर्ण चेहऱ्याला कसा व्यायाम देता येऊ शकतो याचाही प्रचार प्रसार केलेला पाहायला मिळतो. याचा अर्थ संपूर्ण जीवनाच्या दृष्टीकोनामध्ये व्यापकता आणण्यासाठी हास्य, विनोद, व्यंग या गोष्टीलाही तितकेच प्राधान्य आहे. केवळ गंभीर आणि सतत चौकोनी चेहरा करून जगण्यामुळे आपणच आपल्या आनंदाला पारखे होत असतो.

चंद्रशेखर वझे यांचे हास्यचिंतन

आज जगभर या हास्य प्रकारचा इतका प्रसार झाला की ठिकठिकाणी लाफ्टर क्लब निर्माण झाले त्यांची एक शृंखला आकाराला आली. आणि न चुकता अनेक लोक पाच दहा मिनीटे इतर व्यायाम प्रकाराबरोबरच अगदी सात मजली हास्य फुलवण्याचा प्रयत्न करतात. हसू येत नसले तरी हसण्याचा प्रयत्न करतात. कोणताही विनोद घडलेला नसतो. तरीदेखील एकमेकांच्या हसण्याकडे बघत जोरजोराने हसण्याचा हा प्रयोग काही काळासाठी एका वेगळ्या वातावरणाची निर्मिती करतो. आपल्याकडे विनोदाला किंवा हास्याला अगदी प्राचीन काळापासून महत्व आहे. थट्टा, मस्करी, चेष्टा हे याच हास्याचे वेगवेगळे भाग म्हणता येतात. हा सगळा प्रकार काही

मिनीटापुरता किंवा काही क्षणापुरता असतो त्यातून एकमेकांच्या मनातील द्वेष, मत्सर काही प्रमाणात नाहीसा होतो. जीवनाकडे आपण अधिक नितळ आणि निर्मळपणे पाहू शकतो. कधी कधी असे विनोद घडत असताना आपलेच प्रतिबिंबही त्यात पाहायला मिळते. कारण दुसऱ्यावर केलेले विनोद हे आपले मनोरंजन करतात. पण ज्यावेळी आपल्यावरच असे विनोद होऊ लागतात त्यावेळी काही काळाकरीता माणूस आत्मचिंतन करतो. किंवा तो स्वतःचाच शोधही घेतो. मुलुंडमधल्या व्यवसायाने चार्टर्ड अकाऊंटंट असलेल्या परंतु अनेक विषयांचा व्यासंग असलेल्या चंद्रशेखर वझे यांनी हास्यचिंतनीका असा एक उपक्रमच राबवलेला आहे. काही क्षणासाठी घडणाऱ्या विनोदातून कसे मौलिक संदेश किंवा उपदेश नकळतपणे मिळतात. आणि त्या हास्यातून हसणारी व्यक्ती त्याच्याविषयी कसे चिंतन करू लागते याची उदाहरणे ते या कार्यक्रमातून देतात. परिसाचा शोध घ्यायला निघालेली व्यक्ती रोजच्या यांत्रिक जीवनपध्दतीमुळे परिस सापडूनही त्याचा शोध घेणे चालू ठेवते. तसेच मनुष्यजीवनाचे आहे. याचे उदाहरण देताना वझे यांनी कोणतेही हास्य हे विनोदाबरोबरच अंतर्मुख करणारे असते. याची अनेक उदाहरणे ते आपल्या या कार्यक्रमात देतात. खरे तर अनेकांना हास्याविषयी चिंतन हाच एक मोठा विनोद वाटण्याची शक्यता आहे. म्हणूनच त्यांच्या या कार्यक्रमाचे शीर्षक लक्ष वेधून घेते.

हसत खेळत जीवन

ज्याला मनमोकळेपणाने हसता येते. किंबहुना हसत खेळत अनेक गोष्टी करता येतात. त्याचे जीवन अधिक प्रवाही राहू शकते. चंद्रशेखर वझे यांचा हा हास्यचिंतनीका कार्यक्रम विनोदाची दुसरी बाजू लक्षात आणून देणारा आहे. सुदैवाने महाराष्ट्रात विनोदाला एक मोठी परंपरा आहे. किंबहुना रसिकांच्या प्रेक्षकांच्या चेहऱ्यावर हास्य निर्माण करून त्याच्यातले माणूसपण जागवण्याचा खूप मोठा प्रयत्नही झालेला आहे. साहित्य क्षेत्रामध्ये चि.वि. जोशींपासून आचार्य अत्रे किंवा द.मा. मिरासदारांपर्यंत ही परंपरा दिसून येते. सात मजली हास्य हा शब्दप्रयोगसुद्धा हास्य या प्रकाराची आवश्यकता आणि उंची दर्शवणारा आहे. म्हणूनच आजच्या जागतिक हास्य दिनाच्या निमित्ताने हास्य दोन अक्षरी शब्दात दडलेल्या जीववरहस्याचे तत्व शोधले पाहिजे. जी गोष्ट अनेक औषधोपचार करू शकत नाही ती गोष्ट हास्यातून विनोदातून किंवा हसतखेळत केलेल्या कोणत्याही कृतीतून घडून येऊ शकते. इतकी जर ताकद या हास्यप्रकारात असेल तर या हास्याचे निश्चितच चिंतनही केले पाहिजे. आणि जगण्यातली सहजता कायम ठेवण्याकरीता हास्याच्या विविधरूपी कारंजांचा मनसोक्त आनंद घेता आला पाहिजे. असे म्हणतात की माणूस जन्माला येताना रडत असतो. जाताना तो हसत हसतच जावा म्हणजेच समाधानाने परिपूर्ण असावा. हेच त्या हास्यतत्वामागचे चिंतन आहे असे म्हटले तर ते चुकीचे ठरणार नाही.